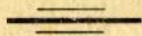

Микола Оверкович.

В гromі і бурі...

Поезії.

1923.

*Тим, що зі зброєю в руках не-
похитно борються за здійсне-
ння ідеалу—Самостійности і
Соборности Держави Укра-
їнської присвячує*

А в т о р.

* * *

Ох, зневажаю я раба,
Що у ярмі, в сльозах, на долі
Простяг паскудного горба
Прохаючи в тирана долі.

Кляню покірливість слуги,
Який собі уста мурує
Та мовчки тягне ланцюги,
Та панський слід в страху цілує...

З німим призирством я гляжу
На ці гидкі, звірячі муки,
І ненавижу і біжу
Огиди повний і розпуки...

— —

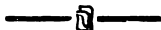
Я з тим, хто духа непокори
У міцнім серцю хоронить,
Я з тим, хто мури, скелі, гори
Во ім'я Волі йде валить;

Я з тим, хто океан глибокий
Черпати в ім'я Волі йде;
Хто у борні важкій, жорстокій
З чолом піднесений паде.

Рідні мені його страждання,
Святу нудьгу його ділю,
Бо сам Свободу і змагання
Благословляю і люблю.

І тим, хто в імя Волі з бою
Бере життя і щастя й мир,
Хто ворог робського спокою,
Не схилить свій зухвальний зір
І перед самою судьбою —
Я присвятив цей скромний твір.

•

В гromі і бурі.

В гromі і бурі земля вся гуде,
Небо скажено лютує...
Гей, та по бурі обнова буде:
Свіжим повітрям подує...

Жертви криваві беруть чорні дні,
Трупи лигає безодня...
Гей, та в завзятій запеклій борні
Доля кується народня!

В гromі і бурі, в крові й вогні
Край знемагає мій милий...
Гей, та у бійці упертій страшній
Дух його зміцниться й сили!

І буря реве хай, і грім хай гуде.
Сміло на чола шоломи:
В гromі і бурі Визволення йде —
Стрінемо бурю і гromи!

До бою!

Благословенний меч, що знявся на катів,
Перед яким тремтять лихі тирани...
І гнів, що ярма б'є і розрива кайдани —
Святий той гнів!

І в боротьбі не слабне хай рука
 І в нас, борців, щоб інші не казали...
 Ми бути мусимо твердими, наче скали,
 І впертими, як гірська ріка.

Ми знати мусимо та тямити одно:
 Змагаємось за Волю і за Право
 Народу рідного, за власну Державу,
 За те, що інші мають вже давно.

* * *

Дивіться: скрізь зворушились народи
 І в бій несуть посвячені мечі,
 Щоби зламати останні перешкоди,
 Щоб запалить вогонь Свободи
 У ночі...

Дивіться: вже у чорному безсиллю
 Конають скрізь насильники брудні,
 Останній раз в страшну для себе хвилю
 В кровавому лютують божевіллю
 У борні...

Дивіться ж всі і знайте: із темряви
 Піднявсь і мій потоптаний нарід
 Та йде туди через іспит кровавий,
 Де сяє Волі й Слави

Заповіт.

* * *

Весь час таїти в серці тугу
Й мовчати, бачучи погром
Отчизни милої... наругу
Чужинців... шию під ярмом

Схиляти мовчки... терпеливо
Нести тягар свого хреста
І знать, що топче горделиво
Твій Край ворожая п'ята;

І знати, що сяті руїни
Полляті кровію братів,
Що доля, воля й слава гине
Під глум і регіт ворогів...

Зносить? Мовчать?.. Німим, безсилим
Стогнуть ганебно під ярмом?
Ні!—краще гордо вмерти вільним,
Ніж волочить життя рабом.

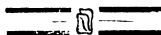
* * *

Нехай, нехай ще чужинці
На наших землях скаженіють,
Нехай ще скрізь розпуку сіють,
Нехай катують ще борців
За право, за народню волю;
Нехай на нашім ріднім полі
Чимало крови й гірких сліз
Проллеться ще,—але колись
Й для нас своя пора настане
І нам ударить слухний час:
Народ прокинеться і встане...

Почує раб, що не погас
Вогонь в душі живій, хоч лихом
Його й душили вороги;
І встане він, і з ясним сміхом
Пірве на собі ланцюги...

Козак-орел розплющить очі,
Згадає, хто він, бути схоче
Свобідним у гнізді своїм;
Двигне нараз плечем міцним,
І гучно гнівом загуркоче,
І щезнуть вороги як дим...

Так! Хай же ще проклятий ворог
Із нас живую силу п'є:
Коли розсвіт здолає морок
І раб кайдани розіб'є,
Буде чоло його холодне,
Безсилий змовкне в серцю жаль;
Тоді лиш гнів святий застогне
Та загремить нечула сталь...

Переможцям.

Нехай сміються ще кати,
Нехай радіють перемозі
Ми не ухильно будем йти
Хоча й по страдницькій дорозі
До остаточної мети.

Свої зброї не складемо,
Не скоримося у безсиллю,
А із в'язниць і з-під ярем,
З-під нагая у слухну хвилю
На бій, останній бій, підем...

Хай за побіду ворог п'є,
Хай, хай святкує ще... бо буде,
Бо зробить глум його своє:
Скажену помсту в нас розбуде
І духа силою скує.

Зневіраж.

Ви вже зневірились?! В розпалі боротьби
Вже зброю кинули, як наймити й раби
І вже втікаєте по запічках домів?..
Ще скрізь димиться кров замучених братів.
Ще трупи їх несховані лежать,
Кровавих рук не вмив ще лютий кат,
На бій новий встають живі ще браття
З душею повною відваги і завзяття,
А ви зневірились?..

Ганьба ж таким борцям,
Котрі не встояли в змаганнях до кінця,
Й забувши борг потоптаній Вітчині,
В'ючи для себе кодро на руїні,
В страшні, сумні, скорботні, чорні дні
Кидають Край на муки без борні
І поле ворогу без бійки залишають!
Ганьба всім тим, лукавим, що ховають
Свої, ще свіжі, сили, та біжать
Від місць святих, де їх конає брат!

Матерям нашим.

Не плачте, не плачте, нещасні мами,
Сліз чистих не лляйте за нами,
Що в душних в'язницях конаємо ми,
Закуті своїми катами,

Що голови в бійках кровавих кладем,
Кістками степи засіваєм,
У нудній неволі покинуті мрем,
В вигнанню по світі блукаєм...

Такий уже жереб призначено нам;
Нам небо дало таку долю,
Щоб душу і тіло своїм ворогом
Ми в жертву віддали за Волю,

За щастя народу, за кращі дні,
За честь безталанного краю...
Тепер хоч повсюди руїни одні
І повно все туги й відчаю,

Хоч журно ще ллються повсюди жалі
І людність темрява вкриває,
Але час настане—на нашій землі
Великая Правда засяє

Промінням блискучим! І встануть раби,
Покинуть тиранам служити,
І ярма ганебні розіб'ють, щоби
Життям новим вільно зажити.

Так буде. Не плачте. Не треба нам сліз,
Де волею Бога і Долі
На діло святе ми, сини, піднялись
І стали до бою... Доволі!..

Братам повставшим - привіт.

Кипить Ірландія, знов Індія палає...
До бою знов потоптаний став брат
І міць насильника одвічного хитає,
Рукою збройною ярмо своє ламає,
І жде з надією, що скоро вже сконає
Проклятий кат...

Хто знає, чи дійде герой до перемоги,
Чи ляже з славою між трупів і руїн?...
Байдужий світ не вишле допомоги,
І не заступляться німі, нечулі боги...
О, брате, в нас одні з тобою тут дороги—
Ти не один!..

І ми такі-ж. І ми ж так збройно встали,
Щоби зламати неволю довгих літ,
Немало й ми мечів уже зламали,
Немало сил в борні важкій поклали,
Та ще стоїм, тверді ще, не упали,
Ще дух горить...

Ще віримо, що Правда переможе,
Знесе на вік тяжкого рабства гніт,
Зітре товро ганебнеє вороже,
Бо жага звільнення загаснути не може
В душі пригноблених... Щастя ж вам, правий Боже!..
Братам—привіт!

На бойовищі.

Ох, ніч сумна... Скінчився бій,
На трупи полягли прапори
В своїй скарботі самотній...
І похилились гори,

Обвився тужно в мряку діл,
Ридає струмень десь з нудьгою...
На купах схолоднілих тіл
Вітрець цілує зброю..

Коли ж темряву рознесе,
Нарешті, ясний промінь днини,
Хто цюю зброю піднесе,
Хто стяги ці розвине?

Якіі местники прийдуть,
Сюди міцні й гнівливі?
І чиі сльози упадуть
На ці лани журливі?

Коли справдиться Божий суд
На зграю переможців чорних?—
Тоді як впавші оживуть
У внуках непоборних...

* * *

Таки придуть ті грізні дні,
Що змовкнуть струни золотії;
Заграють сурми мідяні
І вдарять громи огневії.

Умре безсилая любов,
З могил ненавість люта встане;
І потече по нивах кров;
Розітнуть небо урагани...

Терпіння згаснуть. У ночі
Слїзьми обмивши свої рани,
Раби перекують кайдани
На списи, стріли і мечі...

Таки придуть ті дні страшні!
І замовчать тужливі струни,
І гнівом загремлять перуни
В останній визвольній борні...

* * *

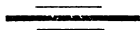
Замучений народе мій,
 Чи довго будеш у ярмі
 Свій вік нещасний волочить?
 Чи довго будеш ще гноїть
 Собою рідні лишні ниви,
 З которих вороги жажливі
 Мечем збирають урожай,
 Плюндруючи багатий край?

Чи будеш і тоді терпіти,
 Як цвіт й надія твоя—діти
 Під впливом звичаїв чужих,
 В обіймах ворогів лихих
 Ростимуть у сумній годині
 На горі Матері-Україні?

Чи будеш і тоді мовчати,
 Як стануть зрадники топтати
 Святі землі твоєї груди,
 Як заздрий переможець буде
 З палким завзяттям руйнувати
 Батьків твоїх святі могили,
 Як давні звичаї і милі
 Засудять на ганьбу і сміх,
 Як буде кат синів твоїх
 У тяжких муках убивати;
 Чи зможеш і тоді мовчати,
 Народе мій?

О, ні! О, Ні!

Я вірю прийдуть інші дні;
Минуть часи нудьги й розпуки
Твій дух живий ярмо поб'є,
З кайданів вирве твої руки,
Життя твоє все розкує...
Тоді розсіється темрява,
Засяє ронок золотий
І знов для щастя і для слави
Воскреснеш, мученику мій.

* * *

Не може бути й жадної вже мови
Про те, щоб нам з Москвином разом йти:
Ми знаємо, знов рабство і окови
Несуть для нас „північні брати“.
Ми пам'ятаємо всі кривди, глум, всі муки,
Знуцання всі... Пред нашим Вівтарем
Ми раз й навсе розбили ланці злуки,
І більше вже на згоду не підем.
Невже на те століття рідні ниви,
Ми кровію зливали, щоб забуть
Офіри всі, і Край наш нещасливий
Назад в багно і рабство повернуть?
Ні! Годі вже! Терпіли наші діди
Ми, внуки їх, не хочемо ярма...
Борня, борня завзята до побіди!
І шляху иншого немає нам, нема...

Марш повстанців.

За волю Матери—землі,
За рідну Україну
Ми своєю зброєю піднесли,
Щоб битись до загибелі.

Народ наш довго шию гнув
В тяжкій ярмі—в кайданах;
Козацький вільний дух заснув,
Гноїлось тіло в ранах.

Під регіт, під скажений глум
Й північну лайку ката
Сплинявся лет свободних дум,
Душилось серце брата...

Але тепер повстали ми:
Зносить нестало змоги,
Що топче ворог чобітьми
Лани нам і дороги...

Козацький меч ударив знов,
Гукнули знов гармати—
Нехай ворожа ллється кров,
Хай гине ворог клятий!!!

Як местники піднялись ми
І за дідівські муки
Засієм вражими кістями
Свої степи і луки,

Поллємо кров'ю їх поля,
З їх шкур націдим сала,
Щоб рідна страдниця—земля
Знов урожайна стала...

Багато, знаємо, в боях
Братів лягло на полі,
Та їх могили—вірним шлях
До правди і до волі.

Багато, знаємо, ще й з нас
Складе життя в офіру
За Край, та прийде кращий час!
Бог справдить нашу віру!

За волю Матери-Землі
За любу Україну,
Ми свою зброю піднесли,
Щоб битись до загину.

* * *

Хто лицар України душею і тілом,
У кого ще в грудях дух волі не згас.
Той ім'я не сплямить Іудиним ділом:
Не зрадить Вітчизни в тяжкій її час.

Хто серцем болів за кривди народу
І проти насильства став мужно чолом,
Той з катом кровамим не піде на згоду,
Не скине ганебно у порох шолом,

І руку, забризкану братнею крив'ю
Не стисне, прощення собі просячи...
Ні, той не торгує своєю любов'ю,
І чести не стопче, як злодій в ночі.

Хто—вірний святому козацькому слову,
Братів не покине в сумні, чорні дні,
Не стане з тираном брудним на розмову,
Про вигоди дбаючи тільки шкурні.

Хто щиро шанує дідів своїх муки
За волю України та їх заповіт,
Той твердо знесе всі хвилини розпуки,
Страждання безскаргі, недолю і гніт,

І в часі великим в борні знов на полю
Шаблюкою блисне та стане в ряди
Братів своїх вірних, що б'ються за волю,
Як битись навчили їх славні діди...

Невміручій пам'яті 359.

Без скарги здвигнули кровавого хреста,
 (Тягар віків скорботної Вітчини!),
 І рушили... В останні ж хвилини
 Не плачем жалісним кривились їх уста,

(Бо у розлючених в північних дикунів
 Не милости ганебної просили),
 А мужністю на краєві могили
 Їх гордий дух нездоланий горів...

Пішли й згнули... Не здрігнулись серця
 Перед стражданнями новітньої Голготи;
 Їх Воля Вищая, яку не побороти,
 Вела, як вибранців, до славного кінця.

Їх доля трутила на цей пекельний шлях;
 Життя від них вітчизна зажадала,
 І віддали борці покірливо, і впали,
 Проллявши кров на батьківських полях,

Як жертва ранішня колишніх давніх літ,
 Як цінний дар за світлі сподівання...
 Бо знали й вірили, що їх святі страждання,
 Життя і визволення пригнобленим завіт,

Бо знали й вірили ці вибранці Судьби,
 Що їхня смерть нагильницька і мука
 Й безвинно кров проллята—запорука
 Успішної за волк боротьби.

Е П І Т А Ф І Я
на могилу 359 мучеників за Волю України
Москвинами розстріляних в м. Базарі.

Вкраїна нам звеліла, і пішли
 І впали тут ми, вірні заповіту
 Батьків своїх...О, хтоб ви не були,
 Підіть скажіть про нашу долю світу,

Хай знає брат, хай знає чужинець,
 Хай знає друг і ворог хай почує,
 Що земський наш і страдницький кінець
 Змагань святих за волю не вгамує,

Бо ми живем! Могутні і міцні
 В серцях і пам'яті коханого народу,
 Ми встанем знов в прийдешні слухні дні
 І крикнемо: „за Правду і Свободу!“

І вдарить меч, знов шабля задзвенить,
 І встане Край потоптаний і милий...
 Ідіть же світ широкий сповістіть,
 Що чуєте із нашої могили.

Хай знає брат, що тягне ще ярмо,
 Хай знає друг і ворог хай почує,
 Що тут, хоча ми тілом лежимо
 Та дух живий наш волю все чатує.

Сурмач.

Я станув твердою ногою на межі
Між рідною й ворожою юрбою. .
В запалі вірної козацької душі
Гремлю сурмою бойовою.

Гляжу вперед: страшний ворожий лад
До нас простяг скривавлені лабети,
Погляну з тугою пекучою назад—
З рук брацьких випали багнети...

І граю я до зморених бойців,
Тремтять напружені груди,
І чую: дзвін гнівливий ланцюгів
Собі у відгук спів мій будить.

Звучить моя натхненна сурма,
Потоптаних склика до бою,
І прокидається сліпа юрба німа
Напомацьки хапає зброю.

Коли зверну сурму я до катів,
Інакше починаю грати—
Переливаю в згук свій безоглядний гнів,
Погрозу помсти і відплати.

І з диким скреготом, з піною на устах
Тремтячий ворог лад хитає,
По зблідлому обличчю блудить страх,
Рука непевно меч стискає...

Так до кінця сурмити я буду!
Зміцнілий у кривавім гарті,
Стоятиму, аж поки не впаду
На цій відповідальній варті.

Та тішусь тим: другий такий Сурмач
Прийде на труп мій, стане наді мною;
Мій біль пекучий, гнів і плач
Знов світу передасть сурмою,

Покличе знов святих борців
На вражі лави й перепони;
В табор жорстоких ворогів
Посипле громи і прокльони.

* * *

Година вдарила! І не стерпів наруги
 На чужинця-насильника повстав
 Народ український. Славетні потуги
 На захист прав потоптаних підняв.

Як Божий грім, гукнув нам заклик волі,
 І всгав козак, Богдана славний внук;
 Вже хлібороб покинув рало в полі
 Та шаблю взяв до мозолястих рук...

І спалахнув огнем пожежі милий
 І любий мій, оганблений мій край;
 І знов ростуть в степах німі могили
 Борців святих. Знов нищиться все вкрай,
 Знов ллється кров...

Не стало більше згоди
 Між нашими й північними людьми—
 Вже б'ються знов великих два народи...
 „Москаль-насильник, зайда, або ми!“
 І чує кат уже погибіль свою,
 І припинив вже сварку і розбрат;
 І увійшов у згоду між собою:

Червоний й чорний разом йдуть до бою,
Зллялись в один міцний і дружний лад.
Покиньмо й ми свої всі хатні чвари,
Змагання всі, нікчемну гризогу
І всю енергію, всі сили, всі удари
Скеруємо в єдиную мету;
З'єднаймося усі, бо йде вже боротьба
За право Волі нашої і Чести:
По наших здібностях в ній вирішить судьба,
Чи нас звалити, чи піднести...

* * *

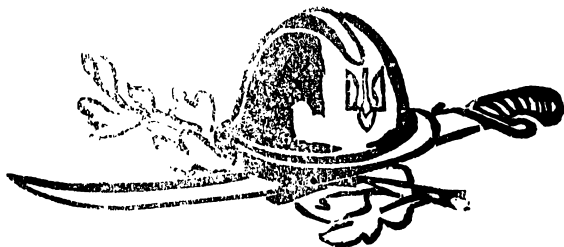
Які Наточити крови море,
Накласти трупу цілі гори,
Згубити стільки кращих сил
І безліч страдницьких могил
В степах батьківських накопати,
Сльозами сиріт Край залляти—
І марно все? В останню хвилю
Назад у бійці відступить
І покоритись? І в безсиллю
Кайдани знову волочить?
І знову насильникам на втіху
Святині всі свої віддять?
І знову чашу, повну лиха,
По рабськи мовчки допивать?
Які Погубить братів і скласти
Із їх голів кипець цілий
І все покинуть, все проклясти
І знов вернуть на шлях старий?
Борців замучених забути;
Забути жертв кривавий ряд
І свою руку простягнути
Нахабникам? І знов назад
Іти в свідомості безсилля
До стану наймита й раба?!.
О, сором, сором! Божевілля!

Облуда, зрада і ганьба!
Ні, нам нема уже зупину!
До перемог або загину
Війна жорстока, а не мир,—
Бо ззаду безліч вже офір...
І краще свіжих трупів груди
Ми покладем ще, а здобудем
Україні вільнеє життя,
Ніж згодимось, що всі офіри
В борні покладені без міри
Загинуть марно, без путя.

До бою.

Гей, встанем разом всі! До бою
Підем... Чи ляжем головою
За щастя Матери-України,
Чи будем успіх святкувать...
Біжать останні хвилини;
Ганьба тому, хто буде спать
Німий, нечулий і байдужий
В той час, як умирають мужі
В борні, і кровію заллятий
Конає в муках рідний Край,
А ворог тішиться проклятий...
До бою, лицарі! Ставай!

* * *

Мене усе однаково болить
 І тиснеться душа від болю:
 По всіх краях кляню неволю,
 Котра братів моїх гнітить.

Я не кажу: „от доля тих гірка.
 А доля тих легка і солодша може“...
 Ні, скрізь тяжке відношення вороже,
 І скрізь рука ворожая тяжка.

І бачу я: не має нам добра
 В чужім ярмі, куди лише не гляну
 Страждає брат мій рідний з по-над Сяну,
 Страждає брат мій рідний з-над Дніпра,

Під тягарем насильницьких оков
 Несчастний брат страждає в Буковині;
 І стогне брат в Карпатах і Волині...
 Скрізь ллється піт, сльоза і братня кров...

І скрізь, на всіх Українських ланах
 Скорбота, сум, і рабство, і руїна—
 В крові й сльозах розірвана Вітчизна;
 І скрізь нагай, багнет чужий... скрізь жах...

На наших землях місця нам нема,
 Нема нам волі, щастя і розвою,
 А скрізь тягар насильства і розбою,
 А скрізь нудьга, неволя і літьма

В стражданнях цих народ мій без межі
 Зіллявся в одну нещасну породу:
 Ти скрізь віддаш і щастя і свободу,
 І мозок й кров. Куди не побіжи,

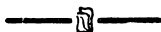
Скрізь мусиш ти понести й каяття
 За долю кращую сусідськую щасливу—
 Протесту, розпачу, обурення і гніву
 Приборкати розбурхане чуття...

Ізнаю я: на нас лежить вина
 Пригнічення, страждання і неслави,
 Бо поки ми не створимо Держави,
 Не вийдемо з розпуки і багна;

І поки ми не кинемо розбрат
І не знайдем всім спільної дороги,
Не матимем нізвідки допомоги.
Не вийдемо з-під гніту і з-за ґрат.

І поки в нас не скінчиться сварня
І не зіллєм, тепер розбиті, сили,
Не вийдемо з жахливої могили
До світла ясного, до сонця і до дня...

Та вірю я: розвіється, як дим,
Неволя наша, лихо і незгода—
Бо стало вже „Соборність і Свобода“
Великим гаслом нам святим.

* * *

Мій Рідний Край горить в огні
 І здобуває волю,
 Я ж у в'язниці трачу дні,
 Та проклинаю долю.

На рідних землях десь браття
 Кров ллють за Україну,
 Кладуть за честь її життя—
 А я тут марно гину.

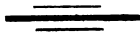
Десь там на батьківських полях.
 В моїх степах шовкових
 Панує туга смерть і жах
 Серед громів бойових;

Десь там в змаганнях і борбі
 Серед нудьги і плачу
 Свободу дістають собі—
 А я тут сили трачу...

Чи ж скоро й я туди піду,
 На любу Україну?
 Чи може тут життя складу,
 Намарно тут загину?

Ех, як би змога, полетів
Я б в Рідний Край стрілою—
Серед покинутих братів
Я став би й сам до бою

Віддав би сили і життя
З любую Вітчину...
Чи ще ж її побачу я,
Чи може тут загину?..

В тюрмі на чужині.

Дивлюсь на Схід—там, там під небом милим
Лежить моя улюблена земля,
Прекрасний пишнobarвий килим...
Там рідне все давно покинув я:

Степи безмежній, темній діброви,
Гаї веселі, ниви золоті,
Вітчизни милої ніжні пісні чудові...
І тут тепер в неволі, в самоті

Сижу за ґратами і думкою лиш лину
І серцем змученим я прагну лиш туди,
Де може вже на віки все покинув.
Що серцю бідному так любо завсігди.

Там—днів моїх минулих насолода,
Там друзі... першая юнацькая любов...
Страждання літ минулих... Там народа
Тепер в борні святая ллється кров,

Там стогне він... Там у ярмо вороже
Брати запряжені; там у святій борні
Вмирають лицарі... а я? О, Боже, Боже,
В вязниці тут провожу марно дні...

Ні, не боюсь тепер уже я смерті—
Що міг, давно від долі вже узяв,
Але хочу лише там гордо вмерти,
Де вірив, жив, любив я і страждав

Боюсь того, що марно у неволі
Скінчу свої години я сумні,
А не зложу я голову у полі
В змаганнях з ворогом заклитим, у борні

Страшусь того і плачу, що в чужині
В вязниці дні нудні мої течуть,
В той час як там, на Сході, на Україні
Життя своє за волю віддають...

У полоні.

Як би мені крила... могутні крила...
Як би мені міць степового орла,
Як би мені змога, як би мені сила,
Не хмарив би сум молодого чола,

Душа б не боліла з нудьги та відчаю—
Всі чорні сумніви тоді б я здолав.
Давно б полетів я до рідного краю
З неволі нудної і гучно б скликав

Братів моїх милих за волю до бою,
І сам би став в міцні залізні ряди,
Щоб битись уперто,—палкою рукою
Безслідно змитати північні орди.

Неволя тяжка, хоч і нищить всі сили,
Та мрії про волю в душі ще живуть...
Ох, хочеться волі... Як би міні крила,
Як би мені сила, не був би я тут...

* * *

Оповито серце тугою німою
 І душа не має жданного спокою:
 У тяжких сумнівах в'яне молода—
 Гасне вже надія, віра пропада,
 І останню силу зла недоля б'є,
 І нудьга гадюка кров із серця п'є...
 Пригнітили тіло бідність та ганьба
 І гризе невпинно кволий дух журба,
 І течуть невтішно молодії дні,
 Як сумная осінь, хмурні та нудні...

- І невже ж загинуть суджено мені
 У безсилій мляві, марно, без борні?
 І невже в неволі, у чужім краю
 Марно я розвію молодість свою?!

Ні, ще десь у серцю в закутку глибоко,
 Де не чує вухо, де не бачить око,
 Жевріють таємні певности вогні,
 Що настануть кращі і ясніші дні:
 Знов зміцниться віра, оживуть надії,
 До буття покличуть гасла віковії,

І окріпне сила, переллється в рух;
І нудьгу здолає непоборний дух;
Зникне димом млява, згладиться ганьба,—
Криком перемоги стане плач раба...

І свобідний гордий з-за чужих дротів
Вийду я на волю ясну степів,
І в просторах рідних, милих, без жалю
Молодую силу щиро розіллю.

Елегія.

Україно-Ненько, чи тебе побачу?
 Чи буду коли ще на землі твоїй?...
 Нащо ж молодії літа я тут трачу,
 Марно дні провожу у неволі злій?

Нащо тут німію, сліпну і дурію,
 Як той звір в неволі, в ланцюзі тіснім?
 Нащо, моя доле, ясную надію
 На святую волю звіяла як дим?

Вільному орлеві перебито крила,
 Кинуто за дроти у чужій землі...
 Нищить ся безслідно молодая сила
 У гіркій розпуці, у нудьзі гнилій...

А Україна-Мати у пекельних муках
 Стогне під п'ятою лютих ворогів,
 Мруть борці в безсиллю по лісах та луках
 У боях нерівних вже не мало днів...

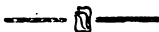
І коли тебе ще я побачить зможу,
 Прах твій поцілую коли, Краю мій?
 А чи може буйну голову тут зложу,
 На сумній чужині, у неволі злій?..

О, ні! Чує серце, що ще раз вернуся
 Я з землі чужої у куточок свій,
 Із Дніпра Старого ще води нап'юся,
 Поклонюся низько Софії святій.

Зрозумів тепер я свою мудру долю,
Зрозумів, що мушу на чужині жить,
Щоби землю рідну і святую волю
Научився більше і сильніш любити.

І піду з душею, повною завзяття
Знов на Україну, повний свіжих сил,
Де у ярмах братських умирають браття
І стоїть в задумі свіжий ряд могил.

І піду додому... і піти я мушу!
Там, де я родився, хочу вмерти там...
За народ мій рідний положу я душу
І за щастя Краю кров свою віддам.

* * *

І може ще не скоро я побачу
Тебе, моя Вітчизно дорога,
Країна розпачу, безправства, гніту, плачу.
На кім стоїть залізна нога
Насильника...

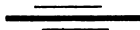
Так вирікла Судьба,

В такій лихій родився я хвилині,
Щоби в безсиллю тут томитъся на чужині
В той час палкий, коли йде боротьба
В степах твоїх; коли на ріднім полі,
На стоптаній сутичками землі
Не мирний плуг працює, а шаблі,
І мруть борці, браті мої герої
Під глум, під крик скажений ворогів,
А я?... Я тут юнацькі літа свої
Нудьгуючи волочу між дротів...

Так. Може ще й не скоро я побачу
Тебе, моя кохана Сторона,
Забруджена, знесилена, сумна...
Але і тут, у вигнанню не страчу
Я марно літ...

Для тебе, Рідний Краю,

Весь розум свій, любов свою безкраю,
І сили всі, і всі чуття, всю душу,
Де б я не був, тобі віддати мушу...
Для тебе я знайду і тут роботу,
Для тебе й тут я рук не покладу,
Щоби, коли прийде час повороту
В твої лани до іншого труду—
Сказати я спокійно міг „іду!“

На чужині.

І спокій і тиша... З блакитного неба
 Всміхається сонце промінням ясним,
 І кличе і тягне і вабить до себе.
 І холод на серцю щезає, як дим...

Та що мені з того, що сонце тут сяє,
 І землю цілує, милує, пестить,
 Коли край мій рідний в темряві безкрай,
 В ярмі чужинецьким закутий лежить!...

По полю зеленім розсипались квіти,
 Як плями барвисті. На тихих ланах
 Ім любо цвісти тут, синіти, жовтіти,
 Всміхатись до сонця, купатись в росах,

Та що мені з того, що гарнії квіти
 До неба чужого тут пахощі ллють,
 Коли на Вкраїні потоптані, збиті
 Копитом ворожим жита скрізь гниють!

Лунають пісні тут могутні і сильні;
 Як хвилі нестримні, їх звуки летять
 В широкі простори, далекі і вільні—
 Про щастя забуте души гомонять...

Та що мені з того, що пісня лунає
 Весела і вільна в нерідних полях,
 Коли Край мій милий тепер обгортає
 Лиш стогін, лиш розпач, лиш туга, лиш жах!

Всміхнулась дівчина... Усмішка яскрава,
Як соняшний промінь, і гріє й пестить
Засмучену душу, а думка лукава
Вже щастя малює, до ласки стремить...

Та що мені з того, що тут на чужині
У дівчини радість цвіте на устах,
Коли у нещасній у любій Країні
В сестер моїх сльози не сохнуть в очах!

Ох, що мені з того, що тут в кожній хвилі
Життя, мов вулкан той, кипить і бурлить,
Коли на далекій, коханій Вкраїні
Народ мій в кайдани закований спить!

* * *

Тягнулись довгі, довгі роки
У тузі, рабстві, у багні...
Але блеснули кращі дні:
В народ замучений пророки
Зі словом вогневим прийшли,
І гучно кликали до волі,
До боротьби за усміх долі...
Та ба! на сміх їх підняли...
Нехтуючи правдивим словом
Пророків, страдників своїх,
Юрба камінням била їх,
І розпинала, і в окови
Ковала, мучила в тюрмі...
Своїх заступників позбулась...
Знов дні пекельні потягнулись
В ганебнім рабстві, у ярмі...
Нудьга! Душа палка холоне
Від дум сутужних і страшних:
Як б'ють раби борців своїх.
То хто ж їх, хто їх оборонить?!

У великі дні.

Четвер.

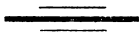
.
„О, радуйся, Равві Прийми привіт Іуди“...
І тихо приступив, і голову на груди
Учителю локірко поклав
Апостол, і в уста Його поцілував...
І підійшли мучителі і взяли
Безвинного Ісуса і звязали;
І одповів Христос з журливим дивуванням:
„Іудо, о, невже, невже ж ти цілуванням,
Любови символом, знак зради подаєш,
І Вчителя свого на муки віддаєш?“... .

.
Слова Письма Святого нагадали
В цей день сумний, невтішний і мені,
Що так колись Іуди продавали
І мій народ, конаючий в борні;

Що ще й тепер словами волі й миру
Нові Іуди з медом на устах
Ведуть народ мій бідний під сокиру,
В ярмо заковують на розпач і на жах...

І в мозку збуренім ворушиться питання:
Невже й вони за ради сребра
Ведуть мій люд нещасний на страждання
Словами братнього привіту і добра?

Невже ж, невже привіт ганебний Юди,
Як зради знак, і досі ще згучить
В устах облудників?.. і докіль людство буде
За ними свою долю волочить!

П'ятниця.

Христос лежить в божественій труні...
Ридає хор невітшних херувімів,
І сонм сумних крилатих серафимів
В скорботі ллє жалобнії пісні...

Померкло сонце... темні небеса...
У Храмі тріснула священна завіса...
І гнівом гуркнули кедрові ліса,
Схилилися тужливо кипариси;
Тремтить Сіон, похмурились поля—

В жалобу чорную повилася земля..
Мій Рідний Край в руїнах і багні
Потоптаний ворожою ногою,
Повитий темною смертельною нудьгою,
Також лежить безсилим у труні;

І при святому гробі на сторожі
Стоять кати кровавії ворожі;
І око їх пильнуюче не спить,
Рука жорстока їх ганебний бич держить...
А все і все й навколо й скрізь мовчить...

Знов плачте небеса! У нас нема вже сльоз
Над втратою найбільшою ридати...
О, плач весь світ: в моїм краю розп'ятий
Гнобителем удруге вмер Христос...

Субота.

Через день Великдень... І задзвонять дзвони
І утішна пісня світу зазвучить,
А на серцю смуток. а душа прокльони
І гадюку-тугу у собі таїть...

Через день Великдень. Ох, та не для мене,
Знаю, „Бог Воскресе“ гучно загремить,
Бо душа нудьгує: Україно-Нене,
За тобою серце змучене болить.

І боліти буде і тужити буде,
Поки не воскресне мертвий нарід мій,
Поки його доля краща не розбудить,
Поки він не скине свій ланцюг тісний...

Неділя.

Страждав і вмер, і у труні лежав,
І в третій день, як мовили пророки,
Господній Син побідно з мертвих встав:
Дух Божеський життя могильний смерк здолав
І сьйвом обілляв скорботний світ широкий...

Так не умре й великий нарід мій!
Хоч ще тепер у сутінках могили
Ховає він свої мовчазні сили,
Хоч ще лежить у ланцях і німий,
Та вдарить час так довго жданий, милий
І встане Велетень могутній і живий...

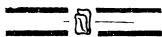
Книги пророцтв.

З книги пророка Ісаїї.

(III, 1—12).

Господь візьме у вас
Підпору всяку, знищить вашу силу,
Одніме хліб і воду і старшину—
Пятидесятника, дорадника і князя,
Вождя хороброго, вояка і суддю,
Пророка, вищого, мудрішого із старців,
Мистця великого, проречистого словом.
В керовники над краєм Він поставить
Вам юнаків; і діти ваші будуть
Над вами старшими в господі; і буде
Хлоп'я глумитися над сивим дідом—раб
Буде гнітити бувшого магната.
Народ тоді повстане на народ,
Щоб кожний був пригноблений сусідом
І ближнього щоб кожний утиснув. .
Так упаде святий Єрусалим.

Сіон розсиплеться у порох, бо його
Язик і вчинки—сором і мерзота
Перед очима Господа. Обличчя
Само їх свідчить проти них; і явно,
Як в давнину в Содомі, люде
Хвалять ганьбу. Народе мій! на згубу
Твої вожді—жіноцтво й недоростки—
Ведуть тебе розкопаним шляхом.

З книги плачу Єремії.

(Гл. V. 1—22.)

О Боже, згадай нас! Що сталося з нами!
На наше пониження зглянься тяжке.
Батьківське насліддя дісталось невірам,
І наші оселі чужинцям чужим.
Вже власною воду ми п'ємо за гроші,
Дрова дістаємо за плату. Вже нас,
Як тую худобу, б'ючи поганяють,
Й спочинку в роботі важкій нам нема.
Батьки провинили, та їх вже немає—
Ми двигаєм кару за їхні гріхи;
В сльозах неутішних на рідному полію
Збираємо хліб в небезпеці життя,
Або до Єгипту й ген-ген до Асуру
По хліб простягаємо руку свою;
І шкіра на нас, як в печі почорніла,
І тіло від голоду пухне слабе.
Нікчемні раби вже панують над нами
І нікому вирвати нас із їх рук.
Руками катів нам повішені князі,
В зневазі пекучій обличчя старшин.
Жінок нам безчестять в самому Сіоні,
Дівчат нам гвалтують у рідних домах;
Молодики наші чужинцеві служать...
Недолітки стогнуть під ношами дров.
Діди не сидять вже на радах в воротях,

Пісень не співають сумні парубки...
І радощів серце вже наше не знає,
В жалобу змінились веселоці всі...
З похилих голів нам вінки поспадали,
І одяг святковий потоптаний в бруд...
О, горе нам, горе, що ми завинили,
Прогнівали небо мерзотним гріхом!
Ох, от чому серце в нас ніє від болю
І світ нам темніє від горя в очах...
О, Господи, зглянься! Ти—Сильний вовіки,
Престол твій незрушно стоїть з роду в рід,
Нащо ж Ти забув нас у нашій печалі,
Пощо нас покинув в такий тяжкий час?!

* * *

I.

Безталанная удово,
Україно мила,
Де твоя краса поділась
І слава і сила?
Гей, де воля та, що шаблі
Козацькі здобули?..
Все минулось... І під ярма
Шию знов зігнули
Твої діти; знову всюди
Пустка і руїна,
Знов для тебе наступила
Тяжкая година;
Знов твою святую волю
І права священні.
Поламали, потоптали
Вороги скажені.
Піднялися знов на тебе
Орди з опівночі;
Відвернулась твоя доля
І закрила очі...

II.

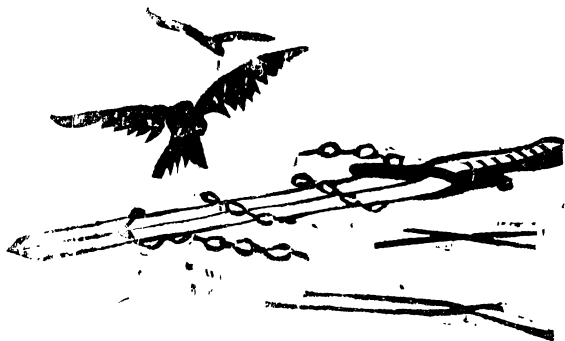
Там, де раньше золотіли
Твої буйні ниви,
Україно-сиротино,
Краю нещасливий;
Де в садках густих ховались

Мирній оселі,
А в них тихо працювали
Мешканці веселі,
Де з молитвою за плугом
Хлібороб чубатий
Поля твої виходжував,
Україно-Мати—
Там тепер німа пустеля;
Заросли тернами
Лани твої, сел чимало
Знищено боями.
Попалено, понищено
Твої цінні добра. .
Леребита ворогами
Молодь-цвіт хоробра....
Кого вбито, хто кінчає
Дні в тяжкій вязниці—
Неутішно плачуть всюди
Сироти й вдовці.
Знов народ твій у неволі
Лзвонить кайданами.
Свою спину на роботі
Гне під батогами,
Як кріпак, а супостати
Безкарно панують
На твоїх багатих землях;
Нищать та мордують
Синів твоїх безталанних

Нозосвітні Гуни.
Народ вільний і могутній
Став рабом комуни...

III.

Та не плач, нещасна мати,
Підростають діти,
Що ще зможуть права твої
Й волю боронити...
Не умер ще дух козацький,
Ще вистарчить сили
Ворогам твоїм скаженим
Накопять могили...
Як сказав Богдан Великий,
Будем пам'ятати:
„Держу шаблю, ще не вмерла
Козацькая Мати“.

Дума про похід на Україну.

Більш од цієї любови ні-
хто не має, як хто душу
свою покладе за друзів
своїх.

Іван—25—35.

З а с п і в.

Борцям, поляглим в цвіті літ
В борні важкій на полю
За край свій рідний, за нарід,
За правду і за волю;
Борцям найкращим із синів
Нещасної України—

Всім тим, хто голову зложив
За честь святу Вітчизни,
Я присвятив свій скромний спів...
О, сестро трубодура,
На славу згинувших братів
Гремиж-ж, греми, бандуро!

I.

Не орли то міцнокрилі
 На бенкет злітались,
 І не соколи то смілі
 Гей, на здобич рвались,
 А до смерти чи до слави
 У похід, у бій кривавий
 Козаки збирались.
 Не з степів своїх широких,
 Не з ланів і гір високих
 Вони підіймались,
 А з під гніту і з неволі,
 З за дротів обдерті, голі
 У ряди ладнались.

* * *

Не гуділи сурми-труби...
 Тишини німої
 Не будив там брязкіт любий
 Лицарської зброї.

І в повітрі не дріжали
 Корогви шовкові,
 Як в міцні ряди ставали
 Ті бойці чудові.

Гучно пісні не співали
 Голоси стрілецькі,
 І не грали, не іржали
 Коні молодецькі—

Тихо, тихо із чужої
 Землі виступали.
 Та самітно шлях шукали
 До землі рідної.

II.

Край нещасний, край розп'ятий,
 Слізьми, кровію заллятий—
 Пустка і руїна...
 Вкрита розпачем й ганьбою,
 Під ворожою п'ятою
 Мати Україна.
 На свої степи й левади
 Вже нема свої владі,
 Не свої кермують...
 Україну взяли в лаби
 Чужинці; кати кацапи
 Вже на ній панують.
 Стогнуть в ярмах браття бідні;
 Всюди лихо, всюди злидні,
 Глум і свист нагайки.
 Скрізь знущання, зайві муки,
 А в повітрі ріднім згуки
 Московської лайки.

* * *

Наче хвиля б'є в Дніпрові,
 Наче горлиця в діброві
 Жалісно кигиче—

Україна-Ненька плаче,
 Сльози болю лє гарячі,
 Допомоги кличе.
 Скрізь розлягся сум великий:
 Стогнуть гори, плачуть ріки,
 Стогне степ безмежний,
 Що в стражданнях пасерб долі,
 У кайданах, у неволі
 Люд оба-бережний.
 Допомоги Ненька просить...
 Буйний вітер скрізь розносить
 Плач несамовитий.
 Та мовчать чужії люде:
 Закололи їхні груди,
 Серця не збудити!

* * *

Гей, почули козаченьки
 Плач безсилий, стогін Неньки.
 Скарги, сум і болі.
 І повстали, не стерпіли—
 Їй на поміч полетіли...
 Підняли з неволі
 Невеликі сили свої;
 Майже голі і без зброї,
 Доручивши Богу
 Свою душу й своє тіло,
 На Вкраїну полетіли
 Пробивать дорогу.

III.

І підійшли до річки, що служила
Кордоном їм, скорботною межею
Між нинішнім і завтрішнім;—між тим,
Що всім відоме ззаду залишилось
І тим, що в мороці незнаного ховалось
Попереду. Вже слалися тумани
Над тихими журливими полями
І ліс німів в дрімоті самотній.
Вже ніч була. Її таємну тишу
Ніхто нічим не зрушував, лише
Струмки води бреніли, голосили
І наче плакали з туманній далині.
І стали всі. Ні голоса, ні згука
З сотень грудей не вирвалось, хоча
У всіх серця схвильовано тремтіли
І душу сум невизначний гнітив.
Мовчали всі, і всі були свідомі
Того, що в ніч цю тиху і страшну
Судьба перстом мовчазним намічає
Криваві жертви поміж них.
І знали всі, що на межі судьбовій
Минулого й майбутнього стоять;
Позаду там неволя залишилась,
Дроти, нужда, знущання... перед них
Обличчя кам'яне. майбутнього ховало
Ще може більш страшніші, гірші дні
Тяжких боїв в оточенню ворожим,
Тортури, глум і може смерть саму...

І слабі духом, з сумом, у зневіррю
Пішли назад; не стало сили волі
У них кордон страшний цей перейти...
І ті лише, що навик присвятили
Усіх себе Вітчині й боротьбі,
Ті лицарі без страху і догани,
Що завжди звикли в очі заглядать
Німій недолі, грізній небезпеці,
Лиш ті одні, для кого невмолиме
Суворе слово „ти повинен“ стало
Навік законом твердим, життьовим,—
Лише вони, рішучо без вагання
На зустріч лихові, на зустріч смерті й славі
Ту річку буйную в журбі переступили
І стояли в тумані по той бік...

IV.

Гомонить вже Україна—
Знов знялася хуртовина;

Знов степи, гаї і луки
Відбивають стрілів згуки,

Стогнуть знову під копитом;
Знову ліс гуде сердито,

Наче скаржиться і тужить
Він на те, що хтось ворушить

Сон віковий, сон чудовий...
Знову чути звон шабльовий,

Знову в полю і діброві
Чути клич на рідній мові.

* * *

Годі! Годі, браття спати!
Пробудились сонні хати;

Заворушилися села,
Жде чогось юрба весела...

Чути, кажуть уже люде,
Знову воля й правда буде.

Бо прийшли на оборону
Нам брати із-за кордону,

Вже, напевне, ворог клятий
Буде мусів утікати...

V.

Все йшли та йшли... Знов з радістю топтали
Піски Волинські батьківських ланів.
Ряди міцні українських борців
Рідні ліси задумливо витали...

І рідне небо сяяло над ними;
Всміхались зорі сявом блідим;
Всміхалось сонце промінням ясним;
Стрічали вітри співами своїми...

Гостей борців зворушливо приймали
 В чуже ярмо закуті брата,
 А де-котрі, покинувши хати,
 Й сами в ряди козацькі ставали.

Все йшли, все йшли... Та з кожним днем ставали
 Трудніш і гірш незнані шляхи...
 А тут зворушились, дізнались вороги,
 Вже крик на гвалт залякаво підняли.

Вже затряслись бездушні комісари,
 Розлягся крик їх в краю, наче грім,
 Назустріч нашим відділам малим
 Знялись війська червоні, наче хмари.

А тут ще доля, небо і земля
 Все шлють борцям суворі погрози:
 Посипав сніг, ударили морози—
 Потайного сліду не утаїть рілля...

IV.

Чи не грім то десь туркоче,
 В поле б'є луною?
 Чи не грім трясє землею
 І гудить, гуркоче?
 Ні, не грім—то чути стріли,
 Стогнуть люде й коні...
 Гей, то бозм вже червоні
 Козаків зустріли.

* * *

То під містом Коростенем
 Чути гуркіт бою;
 То повстанці козаченьки
 Святять свою зброю;
 То під містом Коростенем
 Рвуть повітря стріли—
 У борні важкій козацьство
 Напружує сили,
 — Б'ється ворог ще завзятий
 Ще стоїть упертий;
 На бойовищу гуляє
 Меч жорстокий смерти.
 Бій кипить, резе, як буря...
 Наших вже не мало
 В цій бойовій хуртовині
 Головами впало,
 А кацап іще не гнеться,
 Підтягає сили—
 Мало-мало не з всіх боків
 Наших оточили...

 Попустив Господь; не вдалось
 Коростеня взяти.
 Гей, примушені козаки
 Звідсіль відступати...
 Попустив Господь; не вдалось
 Ворога здолати—
 Десь потрібно в в іншим місці
 Щастя знов шукати...

* * *

Швидко відступали...
 Вбитих покидали,
 В полі залишали
 Їх без домовини.
 В землю не ховали,
 „Вічну пам'ять“ не співали,
 Хреста не поклали,
 А в глиб України
 Далі прямували...

VII.

То не хмара—чорні круки
 На криваві рідні луки
 З клетком налетіли;

Там лягли борці на полі;
 Свої голови за волю
 Козаки зложили.

І скорботні й сумовиті
 Лежать лицарі побиті,
 Розкидані всюди.

Обгорнув їх морок ночі,
 Вічний сон сковав їм очі—
 Ніхто не розбуде.

І на страшнім місці битви
 Без попа і без молитви
 Без свічок й кадила

Вітри буйні відспівають
І пісками заховають
Козацьке тіло.

І не рідними сльозами,
А жорстокими дощами
Буде воно змито;

Не закриють милі руки
Мертві очі—хиякі круки
Виймуть їх сердито.

І нагробник не покаже,
І напевно хрест не вкаже
Рідному народу,

Де лягли бойці незнані
У кривавому змаганні
За його свободу.

І забудуть діти й внуки
Їхню славу, їхні муки,
Вчинки їх великі...

Не складуть співці натхнені
Гучних співів їх імені...
Й так минуться віки...

VIII.

На полю чесному між згинувших братів
Й ти, „лицаре абсурду“, молодий,

Як квітонька весняна між снігів
Лежиш тут, Стефанишин, неживий...

.

І хоч тебе далеко від своїх
Тут покладуть в безвісну ю могилу,
І тут хоча без труни і наспіх
В німих ланах сховають твоє тіло,

І навіть хоч, забувши рідний звичай,
Ніхто тебе й сльозами не обмие,
Й червоною китайкою обличчя
Ніхто тобі по смерті не накриє;

Хоч не гукнуть рушниці і гармати
На честь поляглого героя юнака,
І не піде за твоїм гробом мати,
І не сплете сестра тобі вінка—

Та все-ж таки умер ти в час бойовий
Під гуркіт стрілів, бурі і громів,
Як личить славному бойцеві-козакові,
А не як дід між баб і лікарів.

Та все-ж таки умер ти, вожде славний,
Піддзвон шабель в борні на рідній смузі,
Як личить „лицарям без страху й догани“,
Що віддають життя своє за друзів...

Щаслива смерть героя і борця,
Що не вагавсь на жертву ні хвилини:

Ти вже досяг геройського вінця,
 Спаливши своє серце для Вітчизни...

IX.

Гей, завзявсь проклятий ворог
 Повстанців згубити;
 День і ніч жене козацтво,
 Не дає спочити.
 Насідає сам Котовський.
 Кожную хвилину
 Треба ждати небезпеки,
 Бою і загину.
 Утікали, відступали—
 Вороги дігнали:
 Сніг глибокий та морози
 Наших доконали.—

Бій новий кипить вже в Міньках.
 Гремлять знову стріли,
 Зо всіх боків козаченьків
 Уже оточили.
 Між двох селищ на дорозі
 Збились коні й люде,
 І козаки й погоничі
 Й возів цілі груди.
 Вже козаки з-за обозу
 Москалів стріляють;
 Та не сила—як ті хмари

Сонце облягають,
Так червоні сараною
Поле покривають
Та з шаблями на козаків
Йдуть і напірають...
Налетіли розлючені
Московські потуги...
Ой, зазнали козаченьки
Горя та наруги!..
Кого вбили, захопили,
Стріляли рубали,
А кого в пекельний полон
Москалі забрали.
Хто не дався ворогові
Себе з світа стерти,
Мусів сам шукать загуби,
Шукать собі смерти,
Гей, багато із козаків
В день той світ прощало...
Ой, багато там рідного
Лицарства пропало...

А кого спіймали,
До полону брали,
Одяг поздирали,
В Міньки провозжали,
В церкві замикали...

X.

Що то за люде зі сумом на чолі
 Тягнуться мляво роздягнені, голі?
 Що за нещасні йдуть із Базару!..
 То козаченьків ведуть вже на кару..
 Голови низько схиливши на груди,
 Зрікшися в серцю надії-облуди,
 Свою останню зміряючи путь.
 Гордо, хоч тихо, ті страдники йдуть.
 Спереду, ззаду і збоку червоні,
 Міцно затиснувши зброю в долоні,
 З усміхом Юдиним їх провожають;
 Глумом нікчемним себе розважають,
 Наче мандрують на гучний бенкет,
 Наче для них „ни пачом целый свет“..

За містом Базаром вже яма глибока,
 Яма-могила і довга й широка
 Обійми розкрила і жертви вже жде..
 До неї печальний гурт страдників йде.
 Прийшли, зупинились і стали над краєм;
 Забилося серце, стиснулося жалем,
 І думка майнула: „Ось зараз, ось тут
 Нас спати на віки, на вік, покладуть“..
 Стають і червоні, наводять рушниці,
 Горять їхні очі, як в звіря вовчиці..
 Та голос розлягся між славних борців—
 Здрігнувса козак і Москаль занімів.

„Вважайте герої! вважай вороги!
Діждались ми нині свої черги...
Щож, наша сьогодні кінчається роля;
(Таке наше щастя, така наша доля).
Та хоч і сьогодні життя ми складемо,
А в серцю народнім не вмиremo—не вмирем!
Бо прийде вже скоро бажаний той час,
І безліч вояцтва повстане за нас,
І помстою серце своє палючи,
Шукати натхнення, святити мечі
На нашу могилу борці ті прийдуть,
І тут нас згадають і сльози проллють!
На нашій могилі навчаться вмирати,
І душу за волю свою віддавать!..
Тут золотом мармур колись розквітчають,
І прізвища наші на ньому згадають!
Історія рідна складе нам вінець,
Що ми за вітчину знайшли тут кінець!..
А наші завзяті, лихі вороги
Загинуть в неслав'ї усі до ноги,
Як гине насильник, як гинуть раби!
На них ляже сором і пляма ганьби!
Діждуться прокляті, своїх чорних днів...
Та слово промовця чийсь стріл припинив,
А гучнее „слава“ несеться, лунає
... „Не вмерла Україна“, з бойців хтось співає:
Скажені червоні в погрозі кричать,
І стогін розлягся, і стріли гремлять,
І пекло почалось... На радість катів
Нажерлась могила уся до країв...

IX.

Так закінчивсь невдалий цей похід.
Пішли борці з чужини на Україну
Та більшість там і загинула в снігах,
В нерівних бійках з ворогом; багато
В тяжкому полоні скінчило свої дні
У муках лютих, диких, на тортах,
Перед рупницею московською. І мало
Недобитків нещасних повернулось
Знов за дроти, пройшовши путь страшну
Нужди, страху, зневіря й небезпеки...
І хоч мечем кацапа не здолали,
Та муками своїми показали,
Та смертю своєю доказали
Борці святі й друзям і ворогам,
Що ще борня не скінчена за волю,
Що єсть іще безстрашні сини
У нашої нещасної України,
Які за кривду матері, неправду і зневагу,
Готові все озватись і піднять
На ворогів караючую руку.
Там, на просторах рідної землі,
Німому рідному народові вказали,
Як розбивать ворожеє ярмо,
Як нищити зухвальника і ката,
Як заповіт дідівський шанувать,
Як берегти права свої і волю,
І як, коли прийдеться, для Вітчизни
Життя своє з запалом віддавать...

Скінчивсь похід невдалий і могили
 По нім покрили рідні поля;
 Святая кров, лани й степи скропила...
 Та й це піде для нації на користь,
 На славу вічну, бо та проллята кров,
 Других борців до помсти знов покличе.
 Німі тепер, могили оживуть,
 Загомонять, стряснуться, заговорять.—
 Про славу знов і волю загудуть...
 Й тоді козак перекує на шаблю
 Косу свою та рало, і рушницю
 З молитвою спокійною наб'є;
 На чужинця-насильника повстане
 І рідний край до волі доведе.

Я закінчив свій скромний спів—
 Хвалу лицарству волі;
 В нім передав я, як умів,
 Борців труди і болі.
 В нім, як умів я, передав
 Тих днів сумних події—
 Останню шану тим віддав,
 Хто згинув без надії,—
 Кого зустріла без жалю
 Жорстока смерть похмура...
 І мовчки голову хилю...
 Мовчи ж і ти, бандуро...

Дума про Щербака.

„Покинь, Байдо, байдувати,
„Сватай мою дочку та йди
царювати“!

„Твоя дочка поганая,
„Гей, а твоя віра, віра про-
клятая“...

Взяли Байду та звязали,
Та за ребра гаком, гаком
зачіпали...

Пісня про Б а й д у.

Ой, козаків наших Москалі спіймали,
Та у Міньках в церкві, в церкві замикали.

Там їх прелогані голодом морили,
А хто ніс їм їжу, стрілом розгонили.

Сиділи й співали козаки з розпуки
„Нащо, правий Боже, нам післав ці муки“...

І прийшов до церкви комісар московський,
З ним кати червоні ще й Юда Котовський,

Й почали до вірних борців промовляти:
„Годі за Україну вам вже крови лляти,

Йдіть бо в наше військо службу відбувати,
Та будете з нами разом панувати“.

Замовк, засмутився увесь гурт стрілецький,
Гей, та вийшов лицар, Щербак молодецький,

Станув попереду, катам глянув в очі,
І озвався гучно, як грім опівночі:

„Гей, та ми козаки, лицарі вкраїнські
„Не підем у ваші відділи катівські,

„Не підем, хоч знаєм, знаємо, що ввремо,
„А в прокляте військо ваше не підемо...

„Гей, бо всі ми бились за свою Вітчину,
„Бились й присягались битись до загину...

„Ми підем на муки—хай буде, що буде—
„Не нахилим чола, не остудим груди...

Ми хоч тут загинем, та часи настануть—
„І на наших трупах тисячі повстануть.

„І розіб'ють кови і ярмо вороже...
„Віруєм, що Правда, Правда переможе!..

„Віримо, що смерть вам наша не проститься:
„І за наші мужи весь народ помститься.

„Зикличе на помсту кожна крапля крові—
„Бийте ж, катержане, ми—на смерть готові“...

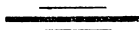
Вбили козаченьків; всіх їх розстріляли,
І в одній могилі разом поховали.

Полягли герої в землянее ложе...
Заспокой їх душу на тім світі, Боже!

Лицарі померли, та не тішся, враже,
Бо не вмере їх слава, не вмере, не поляже!

Бо та гучна слава братів сплячих збудить,
І народ наш волю у борні здобуде;

Жагу помсти втопить в крові чужинецькій,
Бо до помсти кличе Щербак молодецький.

Дума про похорон Отамана.

(Пам'яті повстанця Соколовського).

У неділю раним рано
Сумно сурми грають:
Гей, то батька-отамана
Повстанці ховають.
В Острополю раним рано
Дзвони всі співають:
Гей, то батька-отамана
Повстанці ховають.

Умер козак... більш не встане,
Гукнути не зможе,
Гострим оком не погляне
На ряди ворожі,
І не махне булавою
Перед їх очами,
І не піде вже до бою
З рідними орлами.

Умер батько... Сиротами
Залишились діти—
Обливаються сльозами:
Хто буде годити

Їх у день чи то у ночі
У криваву січу?
Ох, покриті грізні очі
Вічною вже ніччю.

Умер лицар... У дубову
Труну положили,
Його, й прапором шовковим
З честію покрили.
Одягнули у багаті
Оksamитні шати,
І повезли на гарматі
До нової хати.
І повели за труною
Коня вороного,
Що носив його собою
Серед бою злого.
І як в яму гріб спустили,
Вдарили з гармати:
„Будем, батьку, скільки б жили,
„Тебе пам'ятати!“
І як стали засипати,
З рушниць загреміли:
„Будем тебе споминати,
„Скільки будем жили!“

І по тому висяли
Високу могилу,
Щоб й нащадки пам'ятали
Повстанську силу.
Потім з сумом у запілля
Всім оповідали.
Як у місці в Остропілля
Ватажка ховали...

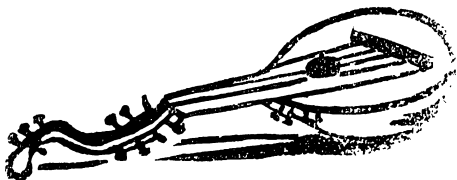
Щісня.

Ой у полю, полю
Могила стоїть,
А на тій могилі
Та орел сидить.
Сидить він, сумує—
Минулись літа,
А за ними й слава,
Слава золота.
Лицарство спочило
У незбуднім сні;
Лиш стоять могили
По степах одні...
А безсилі внуки
У тяжкім ярмі
Рідний лан зливають
Потом та слізьми.

Щісня.

Ой, у полю при дорозі
Верба похилилась:
Молодая дівчинонька
Журно засмутилась.
Вранці дрібною росою
Квітонька скропилась:
Молодая дівчинонька
Сльозами умиласть...
Із далекого походу
Повертають люде...
Нема й досі коханого;
Нема і не буде.
Скрізь ходила, скрізь питала,
Гей, ніхто не знає,
Де вродливий чорнобривий
Козак пропадає.
Чи за рідний край, за волю
У борні десь згинув,
Чи шукать своєї долі
В край чужий полинув
І з рідною стороною
Навік попрощався—
Знайшов щастя на чужині,
Своїх відцурався,

Чи вже може між чужими
Иншую милує,
Та з дівчини-сиротини
Сміється, кепкує.
Ніхто не зна. Тільки серце
Б'ється з болем в груди,
Та сумує, та віщує:
„Нема і не буде“.

З М І С Т:

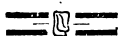
	Стор.
Ох, зневажаю я раба	4
В гromі і бурі	6
До бою.	
Благословенний меч	8
Дивіться, скрізь зворушились народи	8
Весь час таїти в серці тугу	9
Нехай, нехай, ще чужинці	10
Переможцям	12
Зневірам	13
Матерям нашим	14
Братам повставшим привіт	16
На бойовищі	17
Таки прийдуть ті дні страшні	18
Замучений, народе мій	19
Не може бути й жадної вже мови	21
Марш повстанців	22
Хто лицар України	24
Невміручій пам'яті 359	25
Епітафія	26
Сурмач	27
Година вдарила...	31
Які Наточити море крові—	33
До бою	33

З пісень неволі.

Мене усе однаково болить	. 35
Мій рідний край горить	. 38
В тюрмі на чужині	. 40
У полоні	. 42
Оповито серце тугою німою	. 43
Елегія	. 45
І може ще не скоро я побачу	. 47
На чужині	. 49
Тягнулись довгі, довгі роки	. 51
У Великі дні:	
Четвер	. 52
П'ятниця	. 54
Субота	. 56
Неділя	. 57
Книги пророцтв:	
З книги прор. Ісаї	. 58
З книги плачу Єремії	. 60
Безталанная удово	. 62

Думи і пісні.

Дума про похід на Україну	. 65
Дума про Щербака	. 84
Дума про похорон Отамана	. 87
Ой у полю, полю...	. 90
Ой у полю при дорозі	. 91

Цю книжку видано під редакцією О. Костюченка коштом VI Січної Стрілецької дивізії на папері, офірованім Управлінням по Культ. Освітн. справах при Генеральному Штабі. Малюнки обгортки, заставок і кінцівок виконав Автор, кліше різав С. Гудвіл. Складали й друкували А. Корницький, К. Маньківський та І. Чайківський в друкарні табору Щипіорно. Друк закінчено 22 вересня 1923 року.